

Stjärnorna och åkerleran - skön konst och praktisk nytta i Folkhögskolan

Författare:

Lena Skördeman

Man betonar ofta att den svenska folkhögskolans kurser var praktiska och matnyttiga. En skola lär ha annonserat ungefär: Omsättningen på mitt lantbruk ökade med femtio procent efter folkhögskolekursen! Karl Olsson, Vinninge.

Det var sant, men inte hela sanningen. För om matematiken var byggnadsritning, kemin var gödsellära och samhällskunskapen var kommunalstämmor så hade sång och musik också sin plats på schemat. Och ett inslag som ofta nämns var högläsningen av skönlitteratur, vanligen en fast tid varje vecka.

Skönlitteraturen är viktig

På Birka folkhögskola i Jämtland märkte rektorn Robert Mörner vid förra sekelskiftet bekymrat att de kvinnliga eleverna kunde lyssna mycket koncentrerat och verkligen ta till sig föredrag och litterära uppläsningar, medan de manliga deltagarna var förströdda och inte hade lika god behållning. En skillnad var att de förra satt och stickade eller sydde medan de lyssnade. Alltså anställdes en slöjdlärare som lärde ynglingarna litet småslöjd, lämplig att syssla med inomhus. Och se, med den förändringen blev ynglingarna uppmärksamma och intresserade!

Rektorns omsorg visar att litteraturläsningen sågs som betydelsefull. Samkvämen var tillfällen då man möttes till gemensamma upplevelser av musik, dikt eller kanske ett föredrag. Framför allt ordnades de på lördagskvällarna av en lärare och med tiden ofta av en kommitté. Ännu på 1960-talet kunde en veckohelg av fyra vara hemresehelg. Då ordnades inte något program.

Svenska har genom åren varit ett stort ämne framför allt på de allmänna kurserna med många timmar i veckan. Dessutom har det varit vanligt att litteratur har utgjort ett särskilt ämne. Under sextio - sjuttioalet började några skolor erbjuda estetiska tillval med bl.a. skapande svenska som ett alternativ vid sidan av musik och bildskapande. Det utvecklades på sina håll till veckokurser under sommaren, och småningom erbjöds en hel vinterkurs som exempelvis från 1977 på Åsa folkhögskola.

Lars Furuland, professor emeritus i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet, svarade för det stora avsnittet "Folkhögskolan – en bildningsväg för svenska författare" i del IV av Svensk folkhögskola 100 år och belyser ämnet framför allt litteratursociologiskt.

Författare från den svenska folkhögskolan

Många folkhögskollärare har också varit författare: Erik Beckman, A U Bååth, Stewe Claesson, Kerstin Ekman, Per Gunnar Evander, Claes Fredelius, Thord Johansson, Gunlög Järhult, filosofen Hans Larsson, Per Odensten, Ulla Olin, Jeanna Oterdahl, Göran Palm, Anna Rydstedt, Bengt Skördeman och Birgitta Tingdal kan nämnas.

Bland de många författande deltagarna/eleverna finns Lars Ahlin, Ann-Charlotte Alverfors, Dan Andersson, Werner Aspenström, Sven O. Bergkvist, Harry Blomberg, Stig Carlsson, Maja Eklöf, Harald Forss, Helmer Grundström, Lars Görling, Kerstin Hed, Gustaf Hedenvind-Eriksson, Erik Johansson, Ragnar Jändel, Reidar Jönsson, Gunnar Kieri, Sture Källberg, Börje Lindström, Ivar Lo-Johansson, Artur Lundkvist, Olle Länsberg, Liza Marklund, Vilhelm Moberg, Marie Nilsson, Birger Norman, Sven Edvin Salje, Gustav Sandgren, JUL. Saxon, Stig Sjödin, Henning Sjöström, Ann Smith, Lasse Strömstedt, Sven Wernström och Cornelis Vreeswijk.

Intervjuad i tidskriften Folkhögskolan nr 4 2008 under rubriken ”Författare berättar nästan aldrig att de gått folkhögskola” nämner Stewe Claesson också Susanna Alakoski, Mirja Unge, Mats Kolmisoppi, Joakim Forsberg, Ninnie Holmkvist, Sara Stridsberg och Jerker Virdborg.

Idag, 2009, har 32 av de 149 folkhögskolorna en lång skrivarkurs, några av dem i form av en distanskurs, och lika många har en eller flera sommarkurser.

Sörängens folkhögskola började anordna poesifestivaler med ett stort anslag: tre dagar och högaktuella författare. Nu 2009 anordnas den för tjuogoandra gången! Idén har fått stort genomslag och kopierats på andra håll, exempelvis av Stockholms Poesifestival.

Festivalerna har dock inte varit de första stegen från parnassen till folkhögskolemark: bland deltagarna i det fjärde privata Nordiska skolmötet på Lunnevads folkhögskola den 11 till 15 augusti 1904 fanns seminarieadjunkt Valborg Olander och fröken Selma Lagerlöf. Det var två år innan Nils Holgerssons underbara resa kom ut.

I oktober 1903 utgick som meddelande n:o 5 – alltså bland det första man gjorde! – från svenska folkhögskolans lärareförening en uppmaning till folkhögskolans lärare att till respektive lokalpress skicka in små litteraturanmälningar med syfte att ”i hemmen få till stånd små goda boksamlingar”. Flera av huvudstadens förläggare var villiga att skicka böcker för anmälan.

Skön konst och praktisk nytta, sida vid sida. Dikt, musik och bild bredvid användbar kommunalkunskap och fältmättningsmatematik. Från de första dagarna finns alltjämt dessa två inslag kvar i folkhögskolans värld, de som en gång beskrevs som stjärnorna och åkerleran.

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades i mars 2010. För källreferens ange: Författare, Artikeltitle, www.lararnashistoria.se, 2010.